

סְנוּנִית הַרְפֵּת בְּמוֹשָׁב בְּלִפְוֹרִיָּה

נעשה תמיד על ידי המורים שבמושב, החברים ניצן ובן-אריה. כמובן, גם הילדים הלכו אתם בערבים לרפתים ופנסי-חשמל בידיהם להשתתף בהסתכלות. אך זעירות הן הטבעות המושמות על רגלי צפרי-שיר והספרות שעליהן זערויות. ובעניני מדע ומחקר יפה הזהירות וחשוב מאד הדיוק...

ובכן, יציבות הן הסנוניות ואינן יוצאות כלל למסעות בסתיו?! — מהרו הילדים לקבוע תיכף ומיד הלכה. — לאו דוקא. אלה הדוגרות בקיץ בהרים יורדות, כנראה, לימות הגשמים לשפלת החוף לחרוף שם. כי בה שורר אקלים קל יותר והחרקים מצויים שם בחורף יותר מאשר בחבל ההרים שבארץ. ערב אחד מערכי הסתיו הלכתי בסמטה קטנה שבחיפה העתיקה וראיתי אלפי סנוניות, שירדו ללון על חוטי החשמל וכרפבי הבתים ומלאו את חלל הסמטה ציוץ נוקב וקולני. ודאי תושבות ההרים היו אלה, שהגרו עם בוא הגשמים לאיזור החוף, כאמור.

אך סנוניות אלה הדוגרות בעמקי-זרעאל, מה מנהג תנהגנה בימות הגשמים: היציבות הן לגמרי או נסוע תסענה אף הן? — אל נא נמהר ונענה על שאלה זאת ונמתין מעט, ילדים!... בסוף שבט תרצ"ז, ביום חורף קר, ערכנו טיול לגבעת-המורה. במדרון ההר רעה עדר צאן ורועה ערבי נוהג בו. והופעה יפה ובלתי רגילה משכה את תשומת לבנו, שנראתה סביב העדר הזה — מחנה סנוניות בן עשרות פרטים עף והסתובב בעקשנות ועקביות מסביב לעדר, ויצא בלי הרף בעקבות הצאן הנוסעות. ביניהן ועל גבן ממש חגו הצפרים ולא סרו מהן משך שעת טיולנו הארוכה. וכששאלתי את פי הרועה לפשר הדבר, נענה ואמר לי: בעמוד הצאן לנוח — תרדנה הסנוניות ותעמודנה על גבי הכבשים והעזים, תחטטנה במקוריהן הדקים בצמרם ותלקטנה מתוכם את ה„זחלים“, כלומר: קרציות, כנימות וכדומה... נראה, שבתקופת הקור, שהחרקים מתמעטים בה גם בעמקי-זרעאל, נאלצת הסנונית לתור לה מזון על גבי הצאן, בהפלותה את צמרו הגדל פרע בימות הגשמים. מנהג זה ינהג גם הזרזיר, הגדול מהסנונית, בהתארתו בחורף בארץ בלהקותיו העצומות.

— וירב, וירב, וידוישיט!...

מחרוזות מפוזרות על פני חוטי הטלפון והחשמל שבמושב, כתוינגינה אלה שבמחברת לשירה, ומזמרות.

חודש אב. שתי הדגירות הקשות והמטרידות עברו-חלפו. האפרוחים גדלו ויהיו לסנוניות ממש. ועתה הן יושבות בצותא, ההורים על הבנים, מביטות בעיני נחת על עולמו של הקב"ה המשתרע מתחתן, קולטות קרני שמש בשפע ונהנות...

ואף אני נהנה. טרוח טרחתי אתן משך שנים-עשר חודש ויותר, סתיו, חורף, אביב וקיץ ועת-סיכום. המחזור תם. הבה נא ונשמע מה מספרות הרשימות הקטועות, הרשימות שנרשמו בפנקסי-כיס קטנטנים, בשבתי ברפתים האפלוליות שבמושב. עוד בקיץ תרצ"ו התחלנו לשים לב לסנוניות שבבלפוריה. הילדים הביאו לי לפרקים קנים ריקים, ביצים וצפרים. לפעמים גם ירדתי ובקרתי רפתים בודדות והסתכלתי בסנוניות הדוגרות בתוכן. אך באופן שיטתי נגשנו ללימוד חיי צפור קטנה ויפה זאת בסתיו תרצ"ז, עם ראשית עבודת-החורף בבית-הספר.

— הנראות עוד סנוניות במושב? — שאלתי פעמים תכופות.

— עזבו אותו ונעלמו — היו התשובות קצרות וודאיות — נדדו לארצות החמות...

— השמתם לב לדבר באופן מיוחד, ילדים? — אח, לא. הן ידוע הדבר ואין להרהר אחריו.

— כך אנו נוהגים תמיד ביחס להופעות בטבע. לא הסתכלותנו אנו קובעת את דעתנו, אלא את אשר קראנו בספר או שמענו מפי המורה בשיעור...

אך כעבור ימים מעטים — וידעות אחרות הובאו בוקר-בוקר על ידי ילדי המושב.

— ברפת שלנו לנות שתי סנוניות, לילה-לילה על גבי מסמרים תקועים בקיר הביטון.

— לרפת שלנו סרה עם ערב סנונית אחת וישבה על הקורה, התלויה ויורדת מהתקרה.

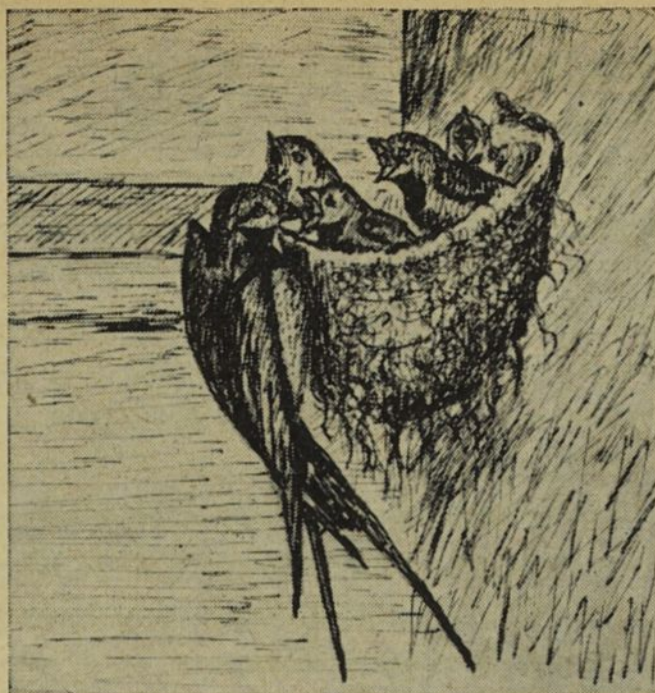
— וברפתנו אנו לנה משפחה שלמה, בת חמש נפשות, בתוך הקן הישן, כשהן מתפוצצות ונדחקות אחת לחברתה, שיחם להן בקור השורר בלילה...

ומדי פעם בפעם הובאו לי קבוצות-קבוצות סנוניות בתוך קופסאות, שהוצאו בלילות מתוך קנים ישנים שברפתים. ואנו לא השחינו אותן הרבה בשבי, אלא ענדנו לרגליהן טבעות אלומיניום זעירות ושלחנן לחפשי. וכל-זאת למה? — להינכח חפצנו: הקשורות הן הסנוניות לקניהן גם בימות הגשמים שאין בהם קינון ודגירה כלל, או לא.

וסמוך להישלחן לחפשי ראינו כולנו בעין הופעה מענינת מאד: למרומי האויר התנשאו הסנוניות, חגו והסתובבו פעמים אחדות, כתוהות ומחפשות כיוון לכנפיהן, ואחר פנו לבלפוריה המושב, שמשם הובאו על ידי הילדים.

ולא זאת בלבד, אלא שאותן הסנוניות שטבענו בטבעות וקראנו להן דרור — נמצאו בערבים הבאים שוב בקניהן, שמהן הוצאו לנסיון.

מעשה זה, בקורת הטבעות וקביעת המספרים שעליהן,

הקן — ויצאתי לחצר הפרות שמאחורי הרפת. ואמנם, ליד שוקת המים המשמשת לבקר, מסביב לשולית מים שנוצרה מהברז הדולף, עמדו סנוניות אחדות ומלאו את מקוריהן חומר לח ודביק. ובחצר העופות הסמוכה התהלכו שתי סנוניות בין התרנגולות ולקטו נוצות, לריפוד קנים אחרים שבמושב.

רובד על גבי רובד מניחות הסנוניות בבנין הקן, וקציצי הקש והעשב בולטים מתוך החומר, והקן אינו חלק, אלא מחוספס. ולפי הסתכלותנו נמשך בנין הקן כשבוע ימים, ימי עבודה חרוצה ומאומצה. אך חזק הוא ומתאים לתפקידו ומורפד ומוצע יפה. עשבים ריחניים, שערות סוס, נוצות וכדומה — משמשים מצע לביצים הקטנות ודקות הקליפה, שתוטלנה בקרוב... ועוד עלי להוסיף: מעוגל הוא הקן ותבנית חצי סלסלה לו. הצד החתוך דבוק, כמובן, לקורה, והצד המעוגל — פונה כלפי חוץ. והיו גם קנים מאורכים שדמות חצי סירה להם. והחשוב שבדבר, שרוב הקנים היו בנויים בתוך הרפתים, ורק בודדים מצאתי בעפולה והם בתוך פרוזדור של בית, המשמש לדירה.

בחמשה עשר במארס הוטלה הביצה הראשונה בקן שבאחת הרפתים במושב, ובו ביום מצאתי הטלה גם בקן הבית הנזכר שבעפולה. ומיום ליום הלכו ההטלות ורבו בקנים המרופדים והתחילה עונת הדגירה. מספר הביצים שמצאתי בקנים הרבים שבדקנו עמד לרוב על חמשה. לפעמים היו בקן רק ארבע ביצים. גודל הביצה כתשעה עשר על שלשה עשר מילימטר ומשקלה כשני גראם. השפופרת לבנה וכולה זרועה נקודות חומות הרבה.

ורק הסנונית הנקבה לבדה תדגור על הביצים, ותחממן בחום גופה המחיה. שתיים עשרה יממות שלמות תשב רתוקה לביצים הקטנטנות שמתחתה, ובסבלנות רבה ובהכרת תפקידה הגדול, תפקיד האם שלעתידי, תרביץ עליהן ותדגירן.

(סוף יבוא)

א. שמאלי

באמצע החורף ממש הובאו לי שוב שמונה סנוניות שהוצאו מקניהן, וטבענון ושלחנון. וכעבור ימים אחדים נצודו שתיים מהן שנית ברפת שממנה הוצאו, עובדה המוכיחה בודאות, שהן קשורות לקן גם בימות הגשמים.

בסוף חודש פברואר, כשאורחות חורף רבות מבין צפריי המסע, הפרוש, הנחליאלי ואחרות, טרם עזבו את הארץ — התחילה הסנונית בהכנות לקינון ודגירה.

זוגות זוגות נראו מתעופפים על פני שלוליות מייגשמים, כבודקים את החומר העתיד לשמש להם לבנין הקן, חוצים את האויר בטיסה מהירה וחוחכה, או יושבים על גבי חוטי החשמל ומתעלסים באהבים. והילדים סיפרו לי, שראו סנוניות מלקטות עשבים יבשים ונוצות ומרפדות קנים ישנים שברפתים.

וכדאי כאן לשלב הופעה אחת, שנראתה באותם הימים ביחסי הסנוניות והדרורים. אף על פי שישנם עוד אנשים הרבה שמערבבים את הסנונית בדרור, אך אתם, ילדי הארץ, מכירים ודאי את הדרור, הצפור בעלת המקור העבה, הרגילה ביותר בישובי בני האדם ושהיתה ידועה קודם בשם „אנקור”. ובכן, דרור זה, הדוגר גם הוא ברפת, תקף את קני הסנוניות הישנים, גרש מתוכם את בעליהם בונייהם והתישב בהם. ולא עוד אלא שנראו מנקרים בקני החומר של הסנוניות במקוריהם החזקים ונוקבים אותם, כדי לפסלם, כנראה, בעיני הסנוניות. אך בין עשרות הקנים שבדקתי במשך הקיץ כשהם מיושבים סנוניות — רק אחד מהם מצאתי שבעליו נושלו מתוכו והוא מכיל ביצים של הדרור.

וטרם נגש לספר על דרך הקינון והדגירה של הסנונית — נתעכב עוד רגע קל ונתאר אותה בקיצור, כדי שלא נטעה בה בכל זאת ונדע בבטחה את אשר לפנינו. גדלה כשלשה עשר סנטימטר ומשקלה שמונה עשר, תשעה עשר גרם. כנפיה ארוכות וצרות וזנבה מפושק כקלשון דו־השיניים. צווארה קצר ומקורה דק. כמקור כל הצפרים האוכלות חרקים. ראשה וגבה שחורים תכלכלים מבריקים, מצחה, גרונה ובטנה חומים ובחזה עובר פס שחור. הזכר דומה מאד לנקבה, אלא שבטנו חומה כהה יותר מזאת של האחרונה.

בראשית מארס התחילו סנוניות רבות לבנות קנים חדשים ברפתים או לתקן את הקנים הישנים. יום אחד עמדתי שעה ארוכה בפתחה של רפת אחת ועקבתי אחר מהלך הבניה. הזכר והנקבה באו חליפות וחומר לח במקוריהם, נאחזו באצבעותיהם בקורת עץ שבתקרה, הדביקו את החומר אליו ועפו וחזרו בלי הרף. נוכחותי לא הביאה את הבנאים במבוכה, ובכל שתיים שלוש דקות חדרו לרפת בעד האשנב הפתוח או הפתח והביאו אתן את החומר המעורב בקציצי עשב או קש. תערובת זאת של קש ועשב וכן הרוק הדביק שבפיהן מחזקים את החומר ומכשירים את הקן לשאת בתוכו משא הדגירה ולא יהרס. רציתי לעמוד על מקור החומר המובא על ידי הסנוניות לבנין